

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЁШ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯНИНГ РОЛИ

Эшматбой Тошпулатович Калконов
Чирчиқ давлат педагогика институти доценти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистонда охириги йилларда ёш авлодни баркамол қилиб тарбиялаш, уларнинг ҳаётга мустақил қадам қўйишлари учун барча зарур шароитларни яратиш, таълим мазмунини модернизациялаш, таълим сифатини ошириш, таълимда инновацион технологияларни кенг жорий этишга йўналтирилган инновациялар яратиш ва амалиётга жорий этиш истиқболлари таҳлил қилинган, ҳамда инновацион таълимнинг таълим сифатини оширишдаги аҳамияти ёритилган.

Калит сўзлар: таълим, тарбия, маънавият, инновация, модернизация, Олий таълим, таълим сифати, ҳаракатлар стратегияси, тараққиёт стратегияси, ижтимоий тараққиёт, замонавий билим, Янгиланиётган Ўзбекистон.

ABSTRACT

This article analyzes the prospects for educating the younger generation in Uzbekistan in recent years, creating all the necessary conditions for its independent life, modernizing the content of education, improving the quality of education, creating and introducing innovations in education, as well as innovative education. the importance of improving the quality of education.

Keywords: education, upbringing, spirituality, innovation, modernization, Higher education, quality of education, action strategy, development strategy, social development, modern knowledge, Renewed Uzbekistan.

КИРИШ

Илм-фан ва техника ютуқларини кенг қўллаган ҳолда иқтисодиёт тармоқларига, ижтимоий ва бошқа соҳаларга замонавий инновацион технологияларни тезкор жорий этиш Ўзбекистон Республикаси жадал ривожланишининг муҳим шarti ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек: “Бугун биз давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларини тубдан янгилашга қаратилган инновацион ривожланиш йўлига ўтмоқдамиз. Бу бежиз эмас, албатта. Чунки, замон шиддат билан ривожланиб бораётган

ҳозирги даврда ким ютади? Янги фикр, янги ғоя, инновацияга таянган давлат ютади. Инновация бу – келажак дегани. Биз буюк келажакимизни барпо этишни бугундан бошлайдиган бўлсак, уни айнан инновацион ғоялар, инновацион ёндашув асосида бошлашимиз керак”. Жамият ва давлат ҳаётининг барча соҳалари шиддат билан ривожланаётгани ислоҳотларни мамлакатимизнинг жаҳон цивилизацияси етакчилари қаторига кириш йўлида тез ва сифатли илгарилашини таъминлайдиган замонавий инновацион ғоялар, ишланмалар ва технологияларга асосланган ҳолда амалга оширишни тақозо этади.

Шунингдек, бугунги куннинг долзарб вазифаларидан бири таълим мазмунини модернизациялаш, таълим сифатини ошириш, таълимда инновацион технологияларни кенг жорий этишга йўналтирилган кўплаб инновациялар яратилмоқда ва амалиётга жорий этилмоқда. Мазкур инновацияларнинг самарадорлиги кўп жиҳатдан таълим муассасасида амалга оширилаётган инновацион фаолиятнинг тўғри ташкил этилганлигига билан боғлиқ. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев аъмоли билан айтганда “Ҳозирги пайтда дунё миқёсида рақобат қандай кескин тус олиб бораётганини ҳаммамиз кўриб турибмиз. Бу шиддатли рақобатга фақат замонавий илм-фан, юқори технологиялар ва инновация ютуқларини кенг жорий этиш орқали муносиб жавоб бера оламиз”[1, 237].

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Замонавий глобаллашув жараёнида ҳар қандай мамлакат тараққиётининг етакчи омилларидан бири таълим тизими ҳисобланади. Дунёнинг ривожланган мамлакатлари босиб ўтган йўлга назар солсангиз, улар айнан таълимга асосий эътиборини қаратганига гувоҳ бўласиз. Оқилна стратегия, маркетинг, сифатли бошқарув сабаб олий таълимни бизнесга айлантирган ва топ рейтингларда етакчилик қилаётган олий таълим муассасалари бугун давлатга боқиманда эмас. Кўплар орзу қилган АҚШ, Буюк Британия, Франция, Германия, Хитой ва Жанубий Корея каби мамлакатларнинг етакчи олий таълим муассасалари айни пайтда нафақат ўзини ўзи тўлиқ молиялаштиради, балки мамлакатга ҳам даромад келтиради. Гарвард, Йель, Принстон, Кембриж, Оксфорд... Бу университетлар ўз номини “бренд”га айлантира олди.

Янги Ўзбекистон олий таълим тизимини юксак босқичга кўтариш йўлидан бормоқда. Сўнгги йилларда 36 та янги олий ўқув юрти ташкил этилиб, институт ва университетлар сони 126 тага етди. Тошкент вилоятида ўқитувчиларга бўлган эҳтиёжни қоплаш учун Чирчиқ шаҳрида Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика

институти ташкил этилди. Таълим тизимидаги креатив ёндашувлар ва инновация асосида аниқ фанлар чуқур ўқитиладиган Муҳаммад Хоразмий ва Мирзо Улуғбек номидаги махсус мактаблар ташкил этилди. Янгиланиётган Ўзбекистон Олий таълим тизимини янада такомиллаштириш борасида ҳам кўплаб ислохотлар амалга оширилмоқда. Жумладан, 2017-2021 йилларда олий таълим тизимини комплекс ривожлантириш дастури ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси қабул қилинди.

Ҳозир Ўзбекистонда АҚШ, Буюк Британия, Россия, Италия, Жанубий Корея, Ҳиндистон, Сингапур ва бошқа етакчи олий ўқув юртларининг 30 дан ошиқ филиали фаолият кўрсатмоқда. Олий таълим муассасаларида таълим, фан, инновация ва илмий тадқиқотлар натижаларини тижоратлаштириш узвий боғлиқлигини назарда тутувчи «Университет 3.0» концепциясини босқичма-босқич жорий этилмоқда. Бугунги замонавий глобаллашув шароитида олий таълим муассасалари фақатгина таълим хизматларини сотиш билан рақобатбардошликка эриша олмаслиги инкор этиб бўлмас ҳақиқат бўлиб қолмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Таълим тизимини тубдан ислох этиш одамларимизнинг онгу тафаккури ва дунёқарашини ўзгартириш, уларнинг сиёсий ва фуқаролик, ижтимоий фаоллигини, ўз келажагига бўлган ишончини оширишнинг энг муҳим омили ва мустаҳкам асосига айланди, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди. Энг муҳими шундаки, бизнинг янги авлодимиз, билимли, ўтмишнинг ҳар қандай иллатларидан озод бўлган ёшларимиз бугунги кунда мамлакатимизни демократлаштириш ва либераллаштириш, уни янгилаш ва ишончли тарзда раванқ топтиришнинг ҳал қилувчи ҳаракатлантирувчи кучига айланиб бормоқда.

Бугунги кунда янги инновацион технологияларнинг жорий этилиши асосида дарс жараёнини ташкил этиш бўйича анчагина ишлар амалга оширилди. Жумладан, аксарият олий ўқув юртларининг дарс ўтиш хоналари техник ва эстетик жиҳатдан талаб даражасида тайёрланди, аудиториялар видеопроектор ҳамда компьютер техникаси билан таъминланиб, ахборот технологияларидан фойдаланиб дарс ўтишга мослаштирилди. Булар талабаларнинг сифатли ва самарали билим олишларида асосий техник воситалар бўлиб ҳисобланади. Шунинг билан бирга ҳозирда дарсларни инновацион технологиялар асосида

ташқил қилиш, ёш профессор-ўқитувчиларнинг методик маҳоратини оширишга катта эътибор қаратилмоқда. Жумладан, технопарклар ташқил этилиб профессор-ўқитувчилар, илмий изланувчилар, докторантлар, магистратура ва бакалаврият талабаларини илмий ва инновацион фаолият олиб боришларига эриштирилмоқда. Тошкент давлат техника университети ҳузуридаги Ўзбекистон-Япония ёшлар инновация маркази, Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти ҳузуридаги Ўқув-амалий тўқимачилик технопарки ҳамда Урганч давлат университети ҳузуридаги «Хоразм» инновацион технопаркининг фаолияти самарадорлиги янада оширилмоқда. Зеро, ҳозирги кунда таълим жараёнида интерактив методлар, инновацион технологиялар, педагогик ва ахборот технологияларини ўқув жараёнида қўллашга бўлган қизиқиш кучайиб бормоқда, бунинг сабаби, шу вақтгача анъанавий таълимда талабаларни фақат тайёр билимларни эгаллашга ўргатилган бўлса, замонавий технологияларда эса, уларни эгаллаётган билимларни ўзлари қидириб топишларига, мустақил ўрганиб таҳлил қилишларига, ҳатто хулосаларни ўзлари келтириб чиқаришга йўналтиради.

Профессор ўқитувчи эса бу жараёнда шахснинг ривожланиши, шаклланиши, билим олиш ва тарбияланишига шароит яратади ва шу билан бир қаторда бошқарувчилик, йўналтирувчилик функциясини бажаради. Шу боисдан олий ўқув юртлари малакали касб эгаларини тайёрлашда замонавий ўқитиш методлари – интерактив методлар, инновацион технологияларнинг ўрни ва роли бениҳоя каттадир. Бунда педагогик технология ва педагогик маҳоратга оид билим, тажриба ва интерактив методлар талабаларни билимли, етук малакага эга бўлишларини таъминлайди.

Олий таълимнинг ривожланишидаги асосий омил сифатида инновацияларни тасдиқлаш бизнинг давримизнинг муҳим хусусиятларидан биридир. Бунинг сабаби шундаки, инновацияларни идрок этиш қобилияти ва инновацион ривожланиш йўлини танлаш ижтимоий ўзгаришларнинг тобора кучайиб бораётган динамикаси ва тобора кучайиб бораётган рақобат шароитида олий мактабни омон қолиш ва ривожлантиришга имкон беради. Илмий ва педагогик фаолият мазмунини ўзгартирадиган инқирозли вазиятларни енгиб ўтган бундай олий таълим муассасалари замон талабига жавоб бериши мумкин. Олий таълим муассасасининг инновацияларга бўлган эҳтиёжи тобора жамиятнинг динамизмига барқарор реакциянинг ривожланиши билан боғлиқ бўлган аниқ тенденция сифатида намоён бўлади.

Таълимдаги инновациялар - бу янги ўқув курслари, мутахассисликлар, кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш

соҳалари (профиллари), янги таълим технологиялари кўринишидаги инновацион фаолият натижаларидир. Инновацион технологиялар педагогик жараён ҳамда ўқитувчи ва ўқувчи фаолиятига янгилик, ўзгаришлар киритади, уни амалга оширишда асосан интерактив методлардан тўлиқ фойдаланишга эришилади. Ўқитиш жараёнида талабаларга шахс сифатида қаралиши, турли педагогик технологиялар ҳамда замонавий методларнинг қўлланилиши уларни мустақил, эркин фикрлашга, изланишга, ҳар бир масалага ижодий ёндошишга ундайди. Шунингдек бу уларда масъулиятни ҳис этишни, таҳлил қилиш, адабиётлардан унумли фойдаланишга, энг асосийси, ўқишга, фанга, педагог шахсига, ўзи танланган касбига бўлган қизиқишларини кучайтиради.

Бундай натижага эришиш амалиётда ўқув жараёнида ахборот технологияларни қўллашни ҳам тақозо этади. Улар хилма-хилдир. Замонавий методлар, ўқитишнинг самарасини оширишга ёрдам берувчи технологик тренинглар талабаларда мантиқий, ақлий, ижодий, танқидий, мустақил фикрлашни шакллантиришга, қобилиятларини ривожлантиришга, етук мутахассис касбий фазилатларини тарбиялашга ёрдам беради.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб шуни қайд этиш зарурки сўнгги пайтларда мамлакатимизда олий таълим муассасаларининг инновацион фаолияти ривожланиш хусусиятларини ўрганишга бўлган қизиқиш тобора ортиб бормоқда. Шу билан бирга, республикадаги олий таълим муассасаларининг инновацион фаолиятини ҳар томонлама баҳолашнинг самарали усулларини ишлаб чиқиш муаммоси ҳали етарлича тўлиқ ақс этирилган эмас ва бу ўз навбатида чуқур тадқиқотларни талаб қилади. Бугунги кунда олий таълим муассасасининг инновацион фаолиятини, уни амалга оширишга тайёрлашни ва инновацион ривожланишни рағбатлантирувчи таълим фаолиятини баҳолаш учун методология зарур.

Турли замонавий ўқитиш усулларини ташкил этиш учун педагогнинг инновацион фаолиятини самарали амалга ошириш қатор шарт-шароитларга боғлиқ. Унга педагогнинг мулоқоти, талаба ва улар фикрларига нисбатан муносабати, турли ҳолатларда рационал вазиятнинг тан олинисини ўқитишга тайёрлиги инобатга олинисини лозим. Демак таълимнинг турли моделлари ва инновацион фаолият – ўз ичига янгиликни ташкил қилиш, қўллаш, таҳлил қилиш ва баҳолаш кабиларда ўз ифодасини топади. Зеро, таълимнинг мақсади ва концепциясини шакллантириш ва

жорий этиш зарур самарадорликка эришишнинг муҳим омилидир.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. Том 2. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2018. – Б.88.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрдаги ПФ-5544-сонли “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармони.
3. Мирзиёев Ш.М. Илм-фан инновацион тараққиёт асоси // Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2021.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисидаги” ПФ-5847 сон Фармони.
5. Қандов Б.М. (2020). Глобаллашув шароитида миллий ғоя ва кадриятлар уйғунлиги / Актуальные научные исследования в современном мире. – С. 150-154.
6. Қандов Б.М. (2021). Ёшларда фаол фуқаролик позициясини шакллантиришнинг аҳамияти // Актуальные научные исследования в современном мире. – С. 102-106.
7. Kandov B.M. Ikramov R.A. (2021). The Role of Education and Upbringing in the Formation of a Harmonious Personality in the Process of Globalization /Journal of Ethics and Diversity in International Communication. – pp. 33-37.
8. Кандов Б.М. (2019) Особенности социального развития молодежи Узбекистана // «Актуальные научные исследования в современном мире». Сб. научных трудов - Переяслав-Хмельницкий, - Вып. 12, ч.4. –С. 111-114.
9. Kuyliev Tulkin (2022). Ensuring Regional Security is the Main Criterion of the Foreign Policy of Uzbekistan // European Journal of Life Safety and Stability. – pp. 93-97.
10. K.B Mirzaevich, K.E Toshpulatovich, A.Nodira (2019). Social and Philosophical Aspects of Globalization. International Journal of Recent Technology and Engineering.
11. Kandov Bakhodir Mirzayevich. Togayev Shavkat Hurrarovich. (2021) The role of education in the development of environmental consciousness of a person. ISJ Theoretical & Applied Science, 1129-1133.
12. Баҳодир Мирзаевич Қандов. (2021) THE IMPORTANCE OF FORMING AN ACTIVE CIVIC POSITION AMONG YOUNG PEOPLE.. Актуальные научные исследования в современном мире. - С. 102-106.